

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1913. évi közgyűlése október hó 5-én tartott meg Sopronban a városháza nagytermében, számos hivatalos kiküldött s igen előkelő s lelkes közönség részvételével. A választás- és közoktatásügyi minisztert dr. MAJOVSZKY Pál miniszteri osztálytanácsos képviselte. Ott voltak még többek között herceg ESTERHÁZY Miklós, VÁRADY L. Árpád győri püspök, GYURÁTZ Ferencz ág. h. ev. püspök, br. SZALAY Imre h. orsz. főfelügyelő, dr. BAÁN Endre főispán, HAJAS Antal alispán, dr. TÖPLER Kálmán polgármester, továbbá a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Főfelügyelősége számos tagja.

A közgyűlést WLAŠSICS Gyula v. b. t. t. elnök nagyszabású, a könyvtárügyvel foglalkozó beszéddel nyitotta meg, amelyet a következőkben ismertetünk:

WLAŠSICS azzal kezdte beszédét, hogy teljes tárgyilagossággal kívánja föl-tární a hazai könyvtárügy mai állását s megjelölni a haladás irányát. Nemcsak a szakférfiaknak szól, miként tette ezt Nagyváradon, hanem a nagyközönség figyelmét akarja felhívni s a magyar társadalomtól akar szívet-lelket kérni. «Ma még, úgymond, a magasabb értelmiségi körökben sem tud az érdeklődés központjába kerülni az a gondolat, hogy a legfőbb nemzetnevelő intézmény a könyvtár. Nem látják még mindig, hogy milliók műveletlenségét legyözni csak a lelket emelő és ismeretet terjesztő könyvekkel lehet. Széles rétegekre alapított demokratikus intézményeket teremteni és a széles rétegeket sötétségben hagyni nemcsak a legsúlyosabb kötelességmulasztás, de egyértelmű volna az egészséges állami és társadalmi élet szétrombolásával is.»

Határozottan állítja, «hogy igazán nagy eredményeket addig nem fogunk elérni, míg a könyv ügye a nemzet szívéhez nem nő. Míg a nemzet minden rétegében megingathatlan hitté, tántoríthatlan meggyőződéssé nem alakul az a tudat, hogy a magyar nemzeti lét a magyar közműveltséghez, a magyar közműveltség pedig a könyv tevékeny és termékeny szeretetéhez van kapcsolva... A könyvtárügy föllendülése nemcsak az állami költségvetési tétel fokozatos emeléséhez van fűzve, de annak éltető forrása a magyar néplélek benső szeretetének melege lehet. A könyv terjesztése mögött necsak az állam álljon a maga hivatalos szervezetével, de a helyi patriotizmus ehhez a meleg, kiolthatlan érzéshez méltó tettekkel is vigye előre a nemzeti művelődés leghatalmasabb eszközét, a könyv ügyét. A községben, hol élünk, a megyében, melyhez községünk tartozik, fakadjanak fel a lelkes tevékenység forrásai és ezek termékenyítsék meg és tegyék mélyebbé, tartósabbá, elevenebbé a magyar társadalom eddig inkább csak fellángoló, de hamar lehülő készségét.»

«Be kell következnie annak az időnek... midőn a magyar néplélek egyik

alkotóelemévé, belső tulajdonságává válik a könyv szeretete és a könyv élet-szükségletének megértése.»

«Pillantsunk be könyvtárunk külső és belső életébe. Érdekes és tanulságos tünetekben nagyon gazdag anyag ez. Van-e tanulságosabb megfigyelés, mintha a kisebb községek igényéhez szabott, a «népkönyvtár» gyűjtőneve alá foglalt könyvtárak fejlődését, történetét vizsgáljuk. A mozgalom ezen a téren a társadalom körében indult meg. És habár csak dicsérettel emelhetem ki némely városi egyesületünknek működését, mégis nem esem túlzásba, ha azt állítom, hogy a társadalmi mozgalom ma már bevezett az állam kiktőjébe. Fájdalom, nálunk csaknem minden társadalmi mozgalomnak kitaposott útja. A kis, szerény olvasókörök körülbelül harminc évvel előbb kezdik meg a könyvtárgyűjtést. Nagyon szerény keretekben. Majd megalakulnak a nagy közművelődési, társadalmi szervek, a magyar kulturegyesületek. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet dicsőségére szolgál, hogy feladatai közé sorolta már 1885-ben a népkönyvtári akciót és elismerésreméltó munkát is végzett ezen a téren. A közkönyvtár eszméje különben is a Királyhágón túl már a XVIII. század végén győzelemre emelkedik, hisz gróf BATTHYÁNY Ignác, gróf TELEKI Sámuel és báró BRUCKENTHAL Sámuel neveihez jelentékeny közkönyvtár alapítása fűződik. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületet követték a többi nagy kulturegyesületek is. Itt a Dunántúlon, a Felvidéken, Délmagyarországban ezek az egyesületek lelkesen ragadták magukhoz a kezdeményezés zászlaját. A kezdeményezésnél mikor hiányzik a lelkesedés nálunk! A fellobbanó láng azonban igen sokszor csak a szalmatűz hamar muló fénye. A zászló a kezdeményezők kezében rendszerint inogni kezd és az államnak kell átvenni a zászlótartó szerepét. Itt se történt másképen. 1893-ban megalakult a Múzeumok és Könyvtárak Országos Bizottsága. E bizottságból fejlődött ki a mai tanácsi és szövetségszervezet. A Tanács kezdetben segélyeket osztott ki, csak később alkotott könyvtárakat. Ma már a népkönyvtárak alapítója és fenntartója a mi hazánkban első-sorban az állam...»

«Semmi kétség, hogy az évi segélyek nélkül a nagy kulturegyesületek is kénytelenek lennének népkönyvtárakciójukat vagy beszüntetni, vagy a minimumra szorítani. Az állam igazi feladata pedig nem a kis könyvtárak felállítása volna. Inkább volna ez a községi és társadalmi művelődési politika tárgya; elvileg az államnak első-sorban a nagy könyvtárak alapítása és fejlesztése volna a feladata. Nem élek abban az illuzióban, hogy nálunk olyan könyvtár egy-hamar létesíthető volna, mint aminő az Egyesült-Államokban a «Library of Congress», Poroszországban a «Königliche Bibliothek», Angliában a «British Museum», Franciaországban a «Bibliothèque Nationale», a Lajván túl a «Hofbibliothek». Az ilyen nagyszabású nemzeti könyvtárakra a mi gazdasági helyzetünkben ma alig lehet gondolni. De különben is az ilyen nagyarányú alkotások a tradíciókban gyökereznek. Az azonban már rövid idő alatt helyrehozandó mulasztás, hogy egyetlen önálló állami közkönyvtárunk nincs, hogy a fővárosban létező nagy könyvtáraink könyvkészletei erős kiegészítésre szorulnak, mert a budapesti nagy könyvtárak évi gyarapodásának átlaga messze alatta marad a nagyobb európai könyvtárak átlagának.»

«De lemondhatna-e ma az állam a kis könyvtárak alapításáról? Lemondhatna-e akkor, midőn a község nálunk csaknem teljesen közömbös? ... A község nálunk a közművelődés szolgálatában általában természetes feladatától nagyon elterelődött. Nemcsak kis könyvtárakat nem alapít, de az ebben az évben születésének századik évfordulóját az egész ország által kegyeletesen ünnevelt büszkeségünknek, báró EÖTVÖS Józsefnek nagy álma, hogy a népiskola uralkodó típusa a községi iskola legyen, csaknem teljesen szétfoslott. ...»

«Hogy a községek nálunk mily kevés áldozatkészséget tanúsítanak a népkönyvtárak iránt, semmi sem bizonyítja inkább, mint az, hogy az Országos Tanács hatáskörébe tartozó 872 népkönyvtár közül csak 41 népkönyvtár kapott községi segílyt és ez 9733 koronát tesz ki. Vannak 5—6 korona szubvenciók is. A Tanács hatáskörébe nem tartozó népkönyvtáraknál 14 népkönyvtár kapott együtt 625 koronát. A községek e hideg közönyét föl kell rázni. Vajha megközelíteni tudnók azt az Amerikában és Angliában rég kialakult, de Nyugat-Európában is erősen elterjedt világnézetet, hogy a községi könyvtár ügye nem fényűzési kiadás, de a közoktatásügy szerves követelményeinek kielégítésére a nemzeti nevelésnek oly nélkülözhetlen föltétele, hogy az iskolával egyenrangú tényező.»

«Tudom, sőt bírói székekben minden nap látom, hogy nagy terhek hárulnak minálunk a községekre és ezek között olyanok is, melyek természet-szerűleg nem a községet köteleznék, de az állam fokozatosan könnyíti és a jövőben még inkább könnyíteni akarja a községi teherviselést. Akkor, ha majd a község vállairól az állam a községet tulajdonképen nem illető, már-már elviselhetetlen terhet leemel, akkor valóban elvárható, hogy a községek is melegebben karolják fel a közművelődés leghatalmasabb eszközét, a könyvet. A községeket is át kell hatnia annak a tudatnak, hogy a népjogok kifejlesztése és a népkönyvtár elválaszthatatlan ikertestvérek, hogy a község jóléte, értelmi és erkölcsi színvonala, hatalmi ereje függ attól a közműveltségűtől, melyet jó könyveivel elérhet. Nem szabad sokáig okot adni arra, hogy a községről írhasa valaki azt, amit egy tagtársunk jogosan és igazságosan írt: «Vannak városok és főleg falvak, ahol csak mindenféle álutakon sikerül néhány koronát belecsúsztatni a költségvetésbe a legszükségesebb könyvtárjavítások végrehajtására.»

«Én remélem, hogy a községek, mihelyt a községi élet természetével összeegyezhethetn terheitől szabadulnak, fokozatosan, önként is teljesítik ez egyik legnemesebb hivatást. De ha nem teljesítenék önként akkor sem, úgy meg kell találni a módját, mely legalább valamely minimális községi segílyt biztosítson a könyvtárak számára. Szüntessük meg azt az állapotot, melyet a CONRAD-LEXIS-LOENING nagy államtudományi lexikonában így olvastam: «Ungarn hat so gut, wie keine kommunale Volksbibliotheken». És erre nem mondhatjuk, hogy a nagy német munka nem mond igazat. Nem rejtőzik ugyan gúny e megjegyzés mögött, mert a hivatkozott nagytekintélyű mű csak a tényt kívánta megállapítani. Mégis nem annyira védelműl, mint inkább csak a tény megállapítása kedvéért én is ki akarom emelni, hogy a kommunális könyvtári politikára még a nagy nyugati államokban is sok teendő vár...»

Dicsérettel emlékszik meg beszéde további folyamán WCLASSICS arról a

12 vidéki törvényhatósági városról, amelyekben már van nagyobb szabású városi közkönyvtár, elsősorban Szegedről. Azután a székesfőváros legújabb könyvtár-politikájáról szól nagy elismeréssel s követendő példának állítja a vidék elé. «A mi vidéki városainkban — úgymond — még ott is, ahol van nagyobb könyvtár, ezek könyvanyaguknál vagy különös rendeltetésüknél fogva az általános közműveltség terjesztésére szükséges modern közművelődési könyvtárt nem pótolják. Ezeknek egy része kellő anyaggal kiegészítve könnyen kielégíthetné az általános közművelődési könyvtár igényeit. Életszükségletünk, hogy megteremtjük az igazi nagyvárosi könyvtárt, Azt a könyvtárt, mely az egész népesség, minden társadalmi réteg igényeit szolgálja. Azt a könyvtártyipust, mely nálunk még csaknem hiányzik. Az igazi nemzetnevelő könyvtárt. Ennek nem szabad sem tisztán tudományos, sem szakkönyvtárnak lenni. Ennek az amerikai-angol példára kialakuló könyvtárnak kell lennie. Ha nem is lehet azt várni, hogy a bostoni, chicagói, newyorki, londoni vagy berlini nagy városi közművelődési közkönyvtár színvonalát elérje, de mindenesetre olyannak kell lennie, mely teljesen megfelel a szabad, nyilvános nagy közkönyvtári szervezet követelményeinek. . .»

«A vidéki rendezett tanácsú városok között még igen sok tekintélyes város van, mely nélkülöz minden közkönyvtárt. Ezen városok értelmiségét kérve-kérjük, hogy indítsák meg a mozgalmat. Buzdító szavainkat már nem egyhelyütt elismerésreméltó tett követte.»

«A megyei törvényhatóságok közönyét is meg kell törni. Megyei közkönyvtár alig van. A politikai és gazdasági élet gyakori ziláltsága nem volt kedvező arra, hogy a törvényhatóságokat nagyobb szabású akcióra buzdítsuk. Pedig nagy feladatot teljesíthetnének esetleg csekély áldozattal. Minő örvendetes képet rajzolok magam elé. A megye székhelyén vagy nagyobb járási székhelyein ott volna a nagyobb közkönyvtár, mely az egyes vidéki közkönyvtárakat szünet nélkül ellátná új küldeményekkel. Mihelyt kedvezőbbek lesznek a gazdasági viszonyok, meg kell kísérelnünk, hogy a megyéket akcióba vonjuk. Javaslatainkkal közvetlenül fogunk a megyékhez fordulni, de nem zárkozunk el attól sem, hogy a kormány és törvényhozás közbelépésével lendítsünk könyvtárügyünkön. Közmeggyőződésé kell annak válnia, hogy a haladás eddigi ritmusával már sokáig meg nem elégedhetünk. Ezer és ezer község nélküli a könyvtár áldásos munkáját. Millió és millió lélekben nem gyűjtjük fel a tudás világosságát. A demokrácia és a demokratikus intézmények műveltebb emberanyag nélkül örvénybe sodorhatják nemzeti létünk hajóját. . .»

Hazánk népkönyvtári térképéből megállapítható, «hogy amint a népoktatási politikánkban az állami iskolák elhelyezésénél kezdetben túlságosan a nemzetiségi vidékeket helyeztük előtérbe, épúgy a fősúlyt a könyvtárak elhelyezésénél sem fektettük a színmagyar községekre. Példákkal bizonyítok. Ott van a Duna balpartja, hol a lakosság 37%-a tud magyarul, itt 156 könyvtárt állítottunk fel. A Duna—Tisza közé ellenben, hol 85% beszél magyarul, csak 143 könyvtárt. A Tisza—Maros szögén, ahol csak 29% beszél magyarul, 57 könyvtárunk van. A Királyhágón túl, ahol 40% beszél magyarul, 162 könyvtár van. Mit tapasztaltunk a forgalmi adatokból? Azt, hogy a nemzetiségi vidékeken

elhelyezett könyvtárak átlagos forgalma alig 723 kötet, ellenben a túlnyomóan magyarok-lakta vidéken az átlagszám 1178 kötet. Midőn a népnevelési politika hivatalos vezetése volt kezemben, Mihelyt megtudtam, hogy az iskolaköteles gyermekek és a fajnépesség viszonylagos arányszámait véve alapul, a magyar népfaj az iskoláztatás arányszámában a 3-ik helyre került, a rendelkezésemre álló minden eszközzel arra törekedtem, hogy a magyar fajnép iskoláztatási lehetőségét fokozzam. Én az asszimiláló kulturpolitika helyett több eredményt várok a magyar faj belterjes kiművelésétől és ennek a fajnak expanzív erejére támaszkodó gazdasági és közművelődési politikától. Ezért tartom ajánlatosnak a népiskolai politikával azonos könyvtárpolitika követését. Szükségesnek tartom, hogy különös gondunk legyen arra, hogy azok a színmagyar községek, hol eddig könyvtár nincs, minél előbb könyvtárhoz jussanak.»

«De óva intek a túlzástól. Nekünk párhuzamosan továbbra is fel kell keresnünk mindazokat a községeket, ahol a magyar faj akár kisebbségben, akár többségben él másnyelvű honfitársaink között. A magyar fajt a másnyelvűek asszimiláló hatásától minden erőnkkel meg kell óvnunk... Meg kell még nekünk óvnunk külföldre szakadt honfitársainkat is.» Szóval «nekünk nem szabad, nem lehet egyoldalú kizárólagos irányvonalban tartanunk könyvtárterjesztési politikánkat. Nekünk a főntebb kiemelt vezérelv fenntartása mellett a párhuzamos rendszert kell követnünk, mert nem hagyhatjuk védtelenül itthon a nemmagyar nyelvű honfitársaink közé ékelt magyar fajnépet és nem taszíthatjuk ki védőszárnyaink alól külföldre szakadt magyar testvéreinket. A hangsúlyozott vezérelvnek azonban e párhuzamos politika mellett is a legerőteljesebben kell érvényesülnie, mert ezen a magyar földön államfenntartó, sőt dinasztikus és világpolitikai érdek az állam jellegét alkotó magyar népfaj közműveltségi állapotát mindenek fölött emelni.»

«Sokszor hallottam azt az ellenvetést, hogy mi azzal csak áltatjuk magunkat, hogy könyvtárakat alkotunk, mert mi csak könyvszkevényekben könyveket küldünk szét. Bizonyára ezekkel a megjegyzésekkel bírónk arra akarnak mutatni, hogy kellő számban a községekben könyvtárépületekről vagy legalább olvasótermekről nem gondoskodunk. A mi népkönyvtárpolitikánkat az én meggyőződésem szerint ma még extenzív irányban kell folytatnunk. Ezer és ezer azoknak a községeknek a száma, hol a könyvet csak a kalendárium és a ponyva-irodalom képviselik. Ily viszonyok között nekünk a rendelkezésünkre álló csekély eszközöket arra kell fordítanunk, hogy fölkereshessük könyveinkkel az ország minden községét. Különben is fölvetem a kérdést, hogy a kis falvak közönsége nálunk nem-e inkább otthon szeret olvasni? A németek már magukra nézve megállapították, hogy a német falusi közönség inkább szeret otthon, mint a könyvtárszobában olvasni.»

Nem becsüli le az olvasótermek értékét. «Csakhogy azután ez az olvasóterem olyan legyen, mely egész berendezésével tud vonzani és pedig olyan egyéneket, akik különben, ha csak otthoni olvasásra lennének utalva, alig vennék igénybe a könyvtárt.»

WLASSICS ezután nagy vonásokban vázolja a Tanács népkönyvtári munkásságát, fejtegeti könyvtárai elhelyezésének legcélszerűbb megoldását, a kez-

déssel járó nehézségeket, a könyvanyag összeállításának «tövises munkáját» a gyarapításra vonatkozó terveket és kísérleteket s a következő, a kultúra és a haza szeretetétől sugárt szavakkal zárja be fejtegetéseit:

«Vegye fontolóra mindenki, megteszi-e az állam, a megye, a község, a magyar társadalom, megteesszük-e mi mindazt, amit a magyar könyvtárügy fejlesztésével a legnagyobb állam- és nemzetfenntartó erőnek, az általános magyar műveltségnek tehetünk?»

«A magyar néplélek előtt lebegtek-e szünet nélkül a nemzeti lét alapföltételei? Ezek szabták-e meg kulturális munkánkat, ezek szabták-e meg a magyar közélet mozgalmát?»

«Láttuk-e mindig tisztán a célt, melyre nekünk, mint nemzetnek törekednünk kell? Nem tévesztjük-e néha össze az eszközt a céllal? Nem válik-e céllá oly eszköz, mely a felsőbbrendű célt már nem szolgálja?»

«Fölfogtuk-e, hogy a társadalmi osztály, nyelv és vallásfelekezet szerint tagolt és részekre tépett nemzetünknek — ha mint nemzet akar élni — közös érzésben való egyesítése az első feladat?»

«Eleven és tette hevíthető érzés volt-e mindnyájunk lelkében az, hogy nemzetünk világtörténeti hivatását csak úgy, mint minden más nemzet, akkor tölti be, ha van elég tehetségünk, elég erőnk is arra, hogy az emberiség nagy céljait sajátos nemzeti, egyéni jellegünkkel felfrissítve tudjuk eredménnyel szolgálni?»

«Megtettünk-e mindent — ajkainkon a demokrácia jelszavával — hogy ennek a demokráciának a lényege az, hogy minden föltételt megteremtünk, melyek között a tömegjölét emelkedhetik és hogy mindenki értelmi és erkölcsi tulajdonságait szabadon fejleszthesse és szabadon ki is fejthesse?»

«Ha volt időszak, amelyben mindezeket a komoly kérdéseket a legélénkebben kellett átéreznünk és megfontolnunk, az bizonyára az elmúlt esztendő volt, melyben kétségtelenül drámai idöket és világtörténelmi napokat éltünk. A legerősebb nemzeti és faji érzések tartják fogva a világ hatalmas nemzeteit, az angolt, a franciát, a németet és szlávot. Szomszédságunkban Európa térképe változott meg. Valóságos világtörténeti kataklizis volt körülöttünk s ki tudja, mi vár reánk?»

«Csüggedni azonban sohasem szabad. Ha csüggedés szállja meg lelkeinket, forduljunk az erkölcsi erő legszebb apotheosisához, melyet DEÁK Ferenc hagyott reánk örökül ez örökké felejthetetlen szavakban, melyeket ő mindig követett: «Morális erő a népek legnagyobb kincse. A csüggedés, az ingatagság azok a súlyos átkok, amelyek minden kifejlődést lehetetlenné tesznek.»

«Ennek a megingathatlan morális erőnek átérzésére sohasem volt nagyobb szükségünk, mint napjainkban. Oly idökb, melyekben a világtörténelem szele söpör, midőn az államok nemcsak egymás szárazföldi és tengeri hadseregét, ágyúit és más fegyvereit veszik kémkedve szemügyre, de még inkább kutatják az államot alkotó népek szellemi kohézionális erejét, akkor elménk minden erejére, mindnyájunkat összekapcsoló és fölemelő békés közművelődési munkára és nemzeti érzésünk teljességére van szükségünk, mert a világpolitika térképén csak a műveltséget, vagyont, nemzeti önértetet és erőt gyarapító alkotásokkal

tudjuk biztosítani e húszmilliónyi magyar állam önállóságát, nemzeti és világtörténeti hivatását.»

A kitörő lelkesedéssel fogadott beszédhez GYURÁTZ Ferenc és dr. FERENCZI Zoltán szóltak hozzá, akiknek indítványára a Szövetség fölkérte a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsát, hogy a beszéd szövegét megfelelő átirat kíséretében küldje meg minden városi és vármegyei törvényhatóságnak, továbbá minden, legalább 4000 lakosú nagyközségnek s szólítsa fel őket, hogy a könyvtári politika és szabadtanítás érdekében tegyenek valamit s e célból tárgyalják közgyűlésen a beszédet. A beszédnek a közgyűlések programjára tüzését a belügyminiszter urnak is figyelmébe fogják ajánlani.

A közgyűlés ezután hódoló táviratot küldött öfelségének s táviratban üdvözölte dr. JANKOVICH Béla vallás- és közoktatásügyi minisztert.

A szövetség ezután tudomásul vette a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Főfelügyelősége 1912. évi jelentéseit, letárgyalta dr. SEBESTYÉN Gyula és dr. HERMANN Antal néprajzi és folklórisztikus érdekű indítványait, jegyzőkönyvileg megörökítette 3 elhunyt tagja: gr. TELEKI Géza, dr. HAMPEL József és id. SZINNYEI József emléket, majd újabb öt évre közfelkiáltással megválasztotta a Szövetség tisztikarát és az Országos Tanács 20 választott tagját. Elnök lett ismét WLASSICS Gyula, alelnök gr. TELEKI Sándor és dr. FERENCZI Zoltán, előadó és titkár MIHALIK József, jegyző dr. GULYÁS Pál. Az Orsz. Tanács tagjai lettek: 1. dr. APÁTHY István egyetemi r. tanár, Kolozsvár. 2. gr. APPONYI Sándor v. b. t. t. 3. BALOGH Bertalan, a Borsodmiskolci Közművelődési Egyesület elnöke. (Új.) 4. dr. BEÖTHY Zsolt, min. tanácsos, egyet. r. tanár. 5. BERCIK Árpád ny. min. tanácsos. 6. dr. BERZEVICZY Albert v. b. t. t., a M. Tud. Akadémia elnöke. 7. dr. CSÁNKI Dezső min. oszt. tanácsos, főlevéltáros, 8. dr. GYALUI Farkas h. könyvtárigazgató, Kolozsvár. (Új.) 9. dr. HAVASS Rezső m. kir. udv. tan. 10. dr. HORVÁTH Ödön m. kir. közig. bír. 11. gr. KLEBERSBERG Kunó, m. kir. közig. bír. 12. RÁKOSI Jenő főrend. 13. dr. SZABÓ Ervin fővárosi könyvtárigazgató. (Új.) 14. dr. Szász Károly orsz. képviselő, a képviselőház alelnöke. 15. dr. SZILY Kálmán min. tanácsos. 16. dr. SZMRECSÁNYI Miklós ny. min. tanácsos, 17. dr. SZUNDI Károly az Orsz. M. Iskola-Egyesület igazgatója. 18. gr. TELEKI Sándor főrend. 19. VARJU Elemér muzeumi igazgató, Kassa. 20. dr. ZSILINSZKY Mihály v. b. t. t. A szövetség végül a helyi társadalom köréből 19 szakférfiúval s az ügy iránt érdeklődővel kiegészülven, a közgyűlés véget ért. Közgyűlés után volt a Sopronvármegyei és Sopronvárosi múzeum új épületének a felavatása, amelyben teljes mértékben érvényre jut a becses régészeti, ipar- és műtörténeti, valamint néprajzi gyűjtemény.

Az aradi kulturpalota felavatása 1913 október hó 25. és 26. napjain ment végbe nagy és előkelő közönség jelenlétében. A kormány részéről dr. JANKOVICH Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter jelent meg, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét br. SZALAY Imre, dr. FEJÉRPATAKY László és MIHALIK József, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsát pedig dr. FERENCZI Zoltán és dr. GULYÁS Pál képviselték. Ezenkívül számos budapesti és vidéki közművelődési és tudományos egyesület és múzeum vett részt kiküldötteti

útján a felavató ünnepségeken. Az ünnepi beszédet RÁKOSI Jenő tartotta, a prologust pedig, HERCZEG Ferenc művét, JÁSZAI Mari mondotta el az ő nagy művészetével. Az épület, melynek költségei meghaladják az egy millió koronát, elég kedvezően van elhelyezve a Maros partján elterülő park közepén. Külseje a különböző építészeti stílusok fejlődését akarja bemutatni, de nem sok szerencsével. Valóságos művészeti abszurdum a görögstülű főbejáró a fölibe helyezett ormóttan kupolával, mely veszedelmesen hasonlít a budapesti Anker-palota bábéli tornyához. Az épület főrésze a hangversenyterem, amely 1000 személy befogadására van szabva s igen jó akusztikával bír. Kérdés azonban, hogy ekkora terem Arad mai fejlettségi fokán elég rentabilisnak fog-e bizonyulni s hogy nem lett volna-e helyesebb valamivel kisebb termet építtetni, mert félt, hogy a terem a felolvasások nagy részénél kétségbeesetten üres lesz. Az épület hátsó részében nyert elhelyezést egyebek között az aradi 1848/49-es ereklyetár s az állam által letétbe helyezett, számos jeles művel dicsekedhető, de kissé *péle-méle* felállított képár, továbbá a könyvtár, mely nem a legkedvezőbbben van elhelyezve. A kedvezőtlen elhelyezéshez méltó a könyvtár könyvkészlete, mely valóságos szegényfoltja az intézménynek. A rendkívül szűk raktárhelyiség szép vasállványai háromnegyedrészét — üresek, a megrakott polczokon is részben teljesen hasznavehetetlen, elavult kötetek, részben FÁBIÁN Gábor műfordításainak el nem kelt példányai porladoznak. A kikölcsonzódó helyiségben felállított néhány ezer szépirodalmi kötet, melyet az aradi KÖLCSEV-egyesület talán egy negyedszázad óta köröztet s mely még ma is a könyvtár egyetlen életképes része, nagyrészt oly állapotban van, hogy szinte undorító a kézbe fogni. Igazán elszomorító tény, hogy amikor ilyen cifra kulturpalotát emelnek, ennyire mostohán bánnak el a palota legértékesebb lakóival, akiknek szellemi kincseit volna elsősorban hivatva terjeszteni a fényes épület. Kevesebb külső sallang s több belső tartalom, ez kellett volna, hogy legyen az intézet létesítőinek a jelmondata. Ez esetben talán elmaradt volna a kétes hatású kupola, de az árán olyan közművelődési könyvtárt lehetne összehozni, amely minden jogos igényt bőven kielégítene. A mostani helyzetben, legalább a könyvtári részre, nagyon is hamar be fog állani az a helyzet, melyet HERCZEG Ferenc oly szépen fejtett ki üdvözlő szavaiban a létréről szóló mese allegóriájával. Az intézet új könyvtárosára, a városi közgyűlés által néhány nappal az épület felavatása előtt megválasztott dr. FARKAS József volt Nemzeti Múzeumi gyakornokra vár a feladat, hogy e tűrhetetlen állapoton gyökeresen segítsen. Azt hisszük, nem lesz könnyű munkája.

A Szent György-céh exlibrisz-kiállításra ez év november havában nyílt meg az egyesület üllői-úti helyiségében és páratlan sikert aratott. A kiállításnak kettős célja volt: bemutatni egyfelől a külföldi művészi exlibrisz fejlődését, másrészt a rövid múltú magyar exlibrisz-művészet eddig elért sikereit. A haladás ez utóbbi téren igazán szembeszökő s örömmel töltheti el a grafikai művészet és bibliofília minden barátját. Hogy azután a sok művészi exlibrisz mögött csakugyan megannyi értékes könyvgyűjtemény áll-e, vagy pedig a csereviszony következtében naggyá fejlődött exlibrisz-gyűjtés pusztá eszköze, oly kérdés, amelyre csakis a kiállító exlibrisz-tulajdonosok adhatnak meg a

feleletet. A kiállításról pompásan illusztrált katalogus tájékoztat, melyre folyóiratunk szakirodalmi rovatában alkalmilag még visszatérünk.

A Fővárosi könyvtár 1912. évi működéséről. Dr. SZABÓ Ervin igazgatónak a *Fővárosi könyvtár értesítőjében* megjelent beszámolóját a következőkben ismertetjük:

A könyvtári helyiségek állapotát 1908 óta panaszolja az igazgatóság. Ismételten történtek átmeneti intézkedések, anélkül, hogy az állapot lényegesen javult volna. Mert minden, valamennyire gyökeres javításnak útját szegték azzal, hogy rövid időről van csak szó. A jelentés évében végre úgy oldotta meg a Tanács a kérdést, hogy a gróf Károlyi-utcai elemi iskola helyiségeit engedte át a Könyvtárnak és az átalakítások költségére 42.000 K-t engedélyezett. Minthogy ez összeget azóta a közgyűlés is megszavazta és a kormány is jóváhagyta és előreláthatólag az elemi iskola új épülete is elkészül a tanév végére, remélhető, hogy ez év őszétől kezdve a Fővárosi Könyvtár alkalmasabb helyiségben próbálhatja majd kiheverni azokat a súlyos bajokat, amelyek az utolsó években és ma is, fejlődését, sőt egyszerűen működését is megbénítják.

A könyvtári bizottság az év folyamán négy ülést tartott, amelyeken a központi könyvtár terveivel, a könyvtárosi vizsga szabályzatával, a fiókkönyvtárak elhelyezésével és költségeivel, könyvtáregyesületek segélykérvényeivel, a statisztikai hivatal szakkönyvtárának kérdésével s t. eff. ügygel foglalkozott.

A könyvtár 1912-ik évi költségvetése igen lényegesen 45.920'02 K-val, emelkedett az előző évről szemben. Az emelkedés oroszlánrésze a személyi kiadásokra esett, a státuszrendezés és részben az ideiglenes hivatalnokok számának szaporítása és az előléptetések folyományaként. Arányosan emelkedtek a könyvbeszerzés és a könyvkötés hitelei is. Igen nagy az emelkedés a rendkívüli szükségletnél, azonban az itten engedélyezett hitelek egy részét épen a helyiség állapota miatt nem használhatták fel.

Az 1912-ik évi költségvetés személyi kiadásokra 64.281 K-t, segélyek és utiköltségekre 2000 K-t, dologi kiadásokra 8000 K-t, könyvbeszerzésre 18.000 K-t, könyvkötésre 6000 K-t, katalógusok- és Értesítőre 6000 K-t, rendkívüli szükségletre 38.000 K-t, összesen tehát 142.281 K-t irányzott elő.

A fővárosi tisztviselők fizetés- és státuszrendezéséről szóló 1911-ik évi szabályrendeletnek a könyvtárra vonatkozó részét csak a jelentés évében hajtották végre, mert a könyvtári tisztviselői állásokra előírt könyvtárosi vizsgát csak január havában lehetett megtartani. Megválasztotta a Tanács a következőket: a főkönyvtárosi állásra dr. MADZSAR József orvost, a könyvtárosi állásra dr. BRAUN Róbert id. hivatalnokot, a két főtisztai állásra ENYVVÁRI Jenő id. könyvtár-tisztet és STAINDL Máttyás id. hivatalnokot, a négy tisztai állásra KÓHALMI Béla számtisztet, PIKLER Blanka, dr. DIENES László és NEUBERG Gizella id. hivatalnokokat; titkárrá HORVÁTH Stefániát. Ezekon kívül a következő új tagokkal gyarapodott a könyvtár személyzete: dr. MOLNÁR Imre, SCHEIN Józsefné, LESSKÓ Béla és dr. BENZE Adolf id. hivatalnokokkal.

A meggyarapodott és jobb fizetési viszonyok közé jutott személyzettel új feladatokat lehetett volna kezdeményezni, ha a helyiség állapota ennek útját nem állja. Legtöbb erő abban emésződött fel, hogy a meglévő rend fölbom-

lását megkadályozzák. Sok munkába került az állványok revíziója, a cédula-katalogus átnézése és jobb elrendezése; megkezdődött ezenfelül a budapesti irodalom újabb földolgozása és a Budapestre vonatkozó ujságszelvények fokozottabb mértékben való gyűjtése, végül a gyűjteményes és folytatásos munkák revíziója és kiegészítése is. A régi Országházban elraktározott értékes gyűjtemények feldolgozásához is hozzáfogtak s az év végéig a ZICHY-, a SZÜRY- és a LORÁNT-könyvtár katalogusa készült el.

Tanulmányútra kiküldetésben részesültek: BRAUN Róbert a német könyvtárosok müncheni értekezletére, KÖHALMI Béla Svájcba, STAINDL Mátyás Németországba. GRÜNWARD Margit hat heti szabadságot kapott flórenci nyári tanfolyamra.

A könyvtár ez évben 7160 művel gyarapodott, amelyek darabszáma 10.336. E gyarapodásból 2861 mű 4331 kötetben csere és ajándék, a többi vétel. Ebben a gyarapodásban nincsen beleértve a régi Országházban lévő raktárban elhelyezett és ott földolgozott gyűjtemények anyaga, amiből az év végéig 3599 művet, illetve 5462 darabot katalogizáltak. Ezzel a földolgozott gyarapodás számai 10.810-re, illetve 15.798-ra emelkednek. Az elmúlt év beszerzése közül első helyen említhető HENTALLER Lajos szabadságharci könyvtára amelyet az elhunyt özvegyétől 5000 K-ért vett meg a Könyvtár, amiből a LANTOS-cég által átvett duplumok vagy kiselejtezettek fejében 1500 K-nál több térül meg.

A gyarapodás gyorsabb földolgozását és forgalomba hozatalát különösen hátráltatta az a körülmény, hogy a főváros szerződéses könyvkötője csak 3250 kötet elkészítésére van kötelezve, de ebből is minden sürgetés dacára az egész évben összesen csak 1756 darabot szállított. Aminek oka az, hogy a szerződés talán 20 esztendő, árai húsz esztendő előtti árak s ezért a könyvkötő olyan keveset szállít, amily keveset csak bír.

A jelentés évében áttért a könyvtár a tizedes osztályozási rendszerre és hozzáfogott a viszonyainkra átdolgozott tizedes séma magyar fordításának közléséhez. Eddig két füzet jelent meg belőle. A kiadvány folytatása azon akadt meg, hogy a nyár folyamán dr. SZABÓ Ervin Bruxellesben járván, olyan meg egyezés létesült az Institut International de Bibliographie vezetősége és a Könyvtár között, mely lehetővé tette a tizedes rendszer mellőzhetlen módosításai tekintetében a két intézmény együttműködését.

A társadalomtudományi segédkönyvek jegyzéke, amelyen BRAUN könyvtáros és DIENES könyvtártiszt dolgoztak, nagyobbik részében az év végére sajtókészen állott és a könyvtár átköltözködése idejére hihetőleg meg fog jelenni. Ugyancsak nem jelenhetett meg a Magyar társadalomtudományi bibliográfia esedékes füzeté, mert a tisztviselő, aki vállalta, nem készült el vele idejében. Ellenben tovább folyt az Aktuális kérdések irodalma c. sorozat, amelyből a múlt évben 14 szám jelent meg. A könyvtár *Értesítője*, a nyomdai költségek növekedése következtében múlt évben jelentősen csökkentett terjedelemben jelent meg és a szerzemények teljes jegyzéke helyett csak válogatott jegyzéket adott. Egyéb kiadvány: *Az olvasószobában kitélt folyóiratok és a Kézíráskönyvtár jegyzéke*, 32 oldalas különnyomat az *Értesítő* 1911-ik évi utolsó számából.

Nyitva volt a Könyvtár összesen 358 napon, együttvéve kb. 1700 órán át. Egy napra átlag 40 olyan olvasó esett, akit ki kellett szolgálni. A helyszinén 6637 olvasó 9136 kötetet használt. A kikölcsönzők lajstromába 1711 olvasó volt bejegyezve, aki 7911 esetben 11.824 darabot használt.

Az új könyvtárépület ügye a jelentés évében úgyszólván semmivel sem haladt. A tervek elkészültek ugyan és azokat úgy a Könyvtári bizottság, mint a Tanács elfogadta, azzal a korlátozással, hogy az előirányzatot meghaladó költségek miatt egyelőre csak a könyvtári rész lett volna fölépítendő. Azonban a Középtérsi bizottság, amelyhez az ügy a hely újabb kijelölése végett került, részben azért, hogy távlati rajz hiányában az új épületnek a Népopera és az egész tér esztétikai kialakulására való hatását megítélni nem tudja, részben mert a tér további beépítése ellen is aggályai voltak, a tervet visszautasította. Azóta újabb tervezetések és alkalmasabb telek utáni keresgélések folynak. A fiókhálózat kiépítése terén a sok támogatás és buzdítás dacára ugyanolyan ellenállásokkal kell a vezetőségnek megküzdenie, mint a központi könyvtár dolgában. A DEÁK Ferenc-könyvtár terve előbb az építész miatt jó fél esztendőig késett, s mikor végül elkészült, a Középtérsi bizottság ezt is elutasította. A Tanács ellenben ezzel szemben is föntartotta javaslatát, hogy e fiók az Almássy-téren épüljön fel, amihez végül a Közmunkák Tanácsa és a Közgyűlés is hozzájárult. Remélhető, hogy az építkezés még ez év tavaszán megkezdődik és a fiók még ez ősszel megnyílik. Ezzel kapcsolatban MADZSAR főkönyvtáros vezetése alatt előkészületek folytak egyéb fiókok létesítésére és főként a fiókok ügykezelési rendjének és mintajegyzékének szerkesztésére. Külön megemlítést érdemel az a nagyszabású adomány, amellyel a könyvtári nyilvánosság ügyét KÖRÖSSY Albert szolgálta, aki elhunyt édesatyja, NEUMANN Miksa emlékére 50.000 K-t adott a fővárosnak kulturális célra. A polgármester az összeget egy könyvtári fiók létesítésére szánta.

A könyvgyűjtés mint üzlet. Egy a *Nineteenth Century and after* című folyóiratban megjelent tanulmány, W. ROBERTS tollából, meggyőzően illusztrálja, hogy a könyvgyűjtés nemcsak nemes szórakozás, de a legtöbbször igen jól beváló üzleti vállalkozás is. Ime néhány nagyszabású gyűjtemény beszerzési és eladási árának összehasonlító táblázata:

Könyvtár	Beszerzési ár hozzávetőleg, fontokban	Eladási ár
Duke of Boxburghe	5.000	23.397
W. Beckford...	30.000	73.551
J. S. Turner	20.000	30.000
Earl of Highburnham	36.000	62.712
H. Huth	120.000	80.990
R. Hoe...	100.000	338.826

Megjegyzendő, hogy sem a HUTH, sem a HOE gyűjtemény itt kitüntetett ára nem végleges, mivel e gyűjtemények csupán részben keltek el. Persze az értéknövekedés itt megállapított szabálya sincs kivétel nélkül. Richard HEBER könyvtárának beszerzésére 80.000 £-ot költött s elárverezése csupán 57.000 £-ot eredményezett. Megjegyzendő azonban, hogy e veszteség annak tulajdonítható,

hogy az árverés igen kedvezőtlen időben (1834—36.) történt és kétségtelen, hogy ha napjainkban kerül e gyűjtemény eladásra, ára kétségkívül megközelítette volna a negyedmillió fontot.

Könyvek javítása és tisztítása. A G. A. E. BOGENG szerkesztésében megjelent *Jahrbuch für Bücherkunde und Liebhaberei* I. évfolyama nyomán a következőkben foglaljuk össze a könyvek javítására vonatkozó tudnivalókat: Behasított lapokat, főleg címlapokat rendszerint úgy javítanak ki, hogy a lap hátára hasonló színű, átlátszó papírost ragasztanak. Ez a primitív eljárás igen csökkenti azonban a könyv vásári értékét. Ha csupán a lap széle van behasítva, helyesebb a papírt a hasadás körül kissé bevезezni, ami által a papír kinyúlik s így lehetővé válik, hogy a két hasadási felületet egymára fektessük s csirizzel összeragaszzuk. A nedves lapot azután két fv fehér itatósz papír közé préselve megszáritjuk. Ha a hasadás oly természetű, hogy ez az eljárás nem vezet célra, úgy a hasadás alá egy kis darab selyempapírt fektetünk, melyből megszáradás után mindazt eltávolítjuk, ami nem a hézag betöltésére szolgál. Ha a lapokból egész részek hiányzanak, vagy felületükön lyuk támadt, a hiányzó részt hasonló színű famentes papirosból pótoljuk, melyből megfelelő alakú darabot szakítunk le. A foltozáshoz használt papírost, ha már e megfelelő helyre applikáltuk, kávéoldattal szinezük a szükséges árnyalatúra. Kékes vagy szürkés szín előállítására a kávéoldatba egy szemernyi indigófestéket keverünk. A megfoltozott ívet azután két cinklap közt présbe tesszük s a rágyakorolt nyomás a kijavított papírfelület egyenetlenségeit simítja el. Úgy is eljárhatunk a papiros javításánál, hogy a szakadás rojtos peremét éles késsel lemetszük, s az egyenesre vágott szélét a papírnak dörzspapírral ellapaszítjuk s az ellapasztott szélre csirizeljük fel a foltozáshoz használt, ugyancsak ellapasztott szélű papírdarabot. A papíron látható vörös és sárga foltokat a következőképp tüntethetjük el: egy rajztáblára sűrű szövésű vastag fehér itatóspapírost feszítünk ki s erre papírcsíkok segítségével ráerősítjük a foltos ívet, amelyet ezután finom szivaccsal egyenletesen bevезzünk. Ez eljárást 3—4-szer ismételjük. Ezután az ívet fehér itatóspapírral befödjük s forró vízzel telt edénybe állítjuk, amelyet lefödünk. Öt-hat óra multán a foltok rendesen eltűnnek, úgy hogy a vizet leönthetjük a papirosról, melyet gondosan megszáritunk a napon s két itatóspapír közé téve lehengetlünk. Ez az eljárás bonyodalmasabb, de kevésbbé ártalmas, mint a napjainkba divatos klór- vagy alklórsavas nátron vegyületek alkalmazása. Víz-foltokat tiszta vízfürdő segítségével távolítjuk el. Az íveket ilyenkor leghelyesebb enyvteleníteni, ami úgy történik, hogy az ív forró vízbe kerül, amihez többször hozzátöltünk forró vizet. Az enyvtelenített íveket végül erősen hígított enyves vízben újra planirozzák s azután megszáritják. Zsír-foltokat könnyebb új állapotukban eltávolítani, amikor annyi is elég, hogy a zsíros lapot két itatóspapír közé helyezzük és a zsíros helyen forró vasalóval lenyomkodjuk. Ez eljárást mindaddig megismételjük, amíg a zsír teljesen föl nem szívódik. Olaj-foltokat benzinnel veszünk ki. Nagy terjedelmű zsírfoltokat úgy lehet eltüntetni, hogy az ívet tizenkétórán át terpentinben áztatjuk, ezután két itatóspapír közt kipréseljük, majd egy félórára alkoholfürdőbe helyezzük s aztán többször langyos vízzel leöblítjük. A gyakori használatból elpiszkolt lapokat úgy tisztítjuk meg,

hogy forró szódásvízben fűrösztjük, amelybe egy kis szappant is keverünk. E fűrödöt többször is megismételjük s végül az ívet forró vízben kiöblögetve a levegőn megszártítjuk. Ha a piszok nagyon belevette magát a papirosba, úgy előbb benzinben s azután meleg vízben áztatjuk. Az áztatáshoz legcélszerűbb külön e célra készült lapos cinkedényeket használni. Ha a kezelésre szoruló papiros törékeny, vagy rongyos, úgy nem mártjuk be a fűrödőbe, hanem erős papírvre helyezzük s a megfelelő folyadékot finom spongyával rakjuk fel. Ezután a lap benedvesített oldalaira is ráhelyezünk egy erős védőpapírt s a két védőpapír közt megforgatjuk, hogy szárazon maradt oldalát is kellőképen kezelhessük. Legnehezebb a tinta foltok eltávolítása, már csak azért is, mivel a különböző vegyi összetételű tinták eltüntetésére más meg más szerek szolgálnak. Legjobb a kisebb foltokat meghagyni. Jól beválik legtöbbször a sóskasó. Porrátört sóskasóval beszórjuk egy cinklap felületét s a tintás lapot úgy fektetjük rá, hogy a sóskasót épen a folt helyén meleg vízzel megnedvesítjük. A foltos rész másik oldalát szintén besózzuk sóskasóval s lehető forró vízzel megnedvesített újjunkkal többször végignyomkodjuk. Ezután a lapot sóskasós oldatba, majd innen tiszta vízbe mártjuk s végül megszártítjuk. Σ